Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice

Year-Book „Petre Andrei" University from Iasi
Fascicle: Law, Economic Science, Political Sciences
ISSN: 2248-1079

Coverd in: CEEOL, Index Copernicus, Ideas RePeC,

Socionet, Econpapers

THE WITNESS PROOF IN THE NEW CIVIL PROCEDURE CODE
[Proba cu martori în reglementarea Noului Cod de Procedură Civilă]

Raluca-Oana ANDONE

Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163

Published by:

Lumen Publishing House

On behalf of:

„Petre Andrei" University from Iasi

The Witness Proof in the New Civil Procedure Code

[Proba cu martori în reglementarea Noului Cod de Procedură Civilă]

Raluca-Oana ANDONE[1]

Abstract

The article treats with the witness proof regulation in the new Civil Procedure Code. Aspects regarding the testimony definition, the persons that cannot testify, the persons that are exempted from testifying and the rules of testimony admissibility, with a special accent on the witness proof of juridical acts, ending with the proving power of the testimony. The author underlines the subtle differences between the old and the new Civil procedure regulation.

Keywords:

witness proof, testimony admissibility, juridical act proof, New Civil Procedure Code

1 Raluca Oana ANDONE - lector universitar doctor, Facultatea de Drept, Universitatea "Petre Andrei" din Iaşi; consilier juridic definitiv înscris în Colegiul Consilierilor Juridici din Iaşi, Email Address: ralucaandone@yahoo.com

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

Dacă părţile unui raport juridic civil îşi îndeplinesc benevol obligaţiile asumate, nu se ridică problema probelor; numai în situaţia în care între aceste părţi apare un litigiu, atunci se pune problema dovedirii lor cu ajutorul probelor.

În sensul larg al noţiunii, prin probă se înţelege „operaţiunea de prezentare în faţa instanţei de judecată a mijloacelor de probă, prin care se urmăreşte dovedirea existenţei unui raport juridic". În sensul restrâns al noţiunii, prin probă se înţelege „mijlocul prevăzut de lege prin intermediul căruia se stabileşte existenţa unor drepturi subiective şi a unor obligaţii corelative, care intră în conţinutul unor raporturi juridice" (Apetrei, 2005, 91; Apetrei, Andone, 2006, 3).

„Noul Cod de procedură civilă tranşează vechea dispută a apartenenţei materiei probelor în plan normativ la Codul civil sau la Codul de procedură civilă, în favoarea acestuia din urmă. Soluţia este una firească, dată fiind împrejurarea că probele interesează în cursul procesului civil, iar desfăşurarea acestuia este reglementată de Codul de procedură civilă (Mitea, 2012, 71)".

În prezent, probele sunt reglementate în art. 249-388 din noul Cod de procedură civilă.

În trecut, s-au aplicat dispoziţiile art. 1169-1206 din vechiul Cod civil din anul 1865 referitoare la admisibilitatea şi forţa doveditoare a patru mijloace de probă - înscrisurile, mărturia, mărturisirea şi prezumţiile, precum şi sarcina probei şi dispoziţiile art.167-225 şi art. 235-241 din vechiul Cod de procedură civilă referitoare la alte două mijloace de probă - expertiza şi cercetarea la faţa locului, precum şi modul de administrare a probelor.

La data de 1.10.2011 a intrat în vigoare noul Cod civil, adoptat prin Legea nr. 287/2009, în temeiul art. 220 alin. 1 şi art. 230 lit. a din Legea nr. 71/2011 pentru punerea sa în aplicare.

În baza art. 230 lit. a din Legea nr. 71/2011 pentru punerea sa în aplicare, dispoziţiile art. 1169-1206 din vechiul Cod civil din anul 1865 referitoare la probe s-au aplicat tranzitoriu până la data intrării în vigoare a noului Cod de procedură civilă.

În data de 15.02.2013 a intrat în vigoare noul Cod de procedură civilă, adoptat prin Legea nr. 134/15.07.2010, conform art. 81 alin. 1 al Legii nr. 76/2012 de punere în aplicare a noului Cod de procedură civilă, modificată prin O.U.G. nr. 4/2013.

Conform art. 1170 din vechiul Cod civil din anul 1865, „dovada se poate face prin înscrisuri, prin martori, prin prezumţii, prin mărturisirea unei din părţi şi prin jurământ".

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

Potrivit art. 250 din noul Cod de procedură civilă, „dovada unui act juridic sau a unui fapt se poate face prin înscrisuri, martori, prezumţii, mărturisirea uneia dintre părţi, făcută din proprie iniţiativă sau obţinută la interogatoriu, prin expertiză, prin mijloacele materiale de probă, prin cercetarea la faţa locului sau prin orice alte mijloace prevăzute de lege".

Ca o noutate, mijloacele materiale de probă apar reglementate expres în procesul civil.

Aşadar, în prezent, mijloacele de probă permise în procesul civil reglementate expres sunt proba prin înscrisuri, proba cu martori, mărturisirea, prezumţiile, expertiza, cercetarea la faţa locului şi probele materiale.

Sediul reglementării actuale a probei cu martori îl reprezintă art. 311-326 din noul Cod de procedură civilă.

1. Noţiunea de mărturie

Mărturia reprezintă unul dintre cele mai vechi mijloace de probă frecvent folosite în procesul civil, fiind cunoscută în toate sistemele de drept.

„În antichitate, proba testimoniala era larg răspândită datorită dificultăţilor de preconstituire a documentelor scrise. Ulterior, proba testimonială a pierdut din importanţa practică, fiind privită cu neîncredere datorită fragilităţii sale. Mult timp a dominat principiul inadmisibilităţii probei printr-o singură declaraţie testimonială. După descoperirea tiparului în secolul al XV-lea, s-a instituit principiul potrivit căruia înscrisurile trec înaintea martorilor, prin Ordonanţa lui Henric al III-lea din anul 1566" (Leş, 2002, 455).

„Martorii sunt persoane străine de procesul civil, care au recepţionat şi memorizat fapte concludente pentru rezolvarea litigiului şi pe care le relatează în faţa instanţei de judecată. Mijlocul de probă nu îl constituie martorul, ci depoziţia" pe care el o face în faţa instanţei de judecată (Rauschi, 2000, 140).

Aceasta prezintă dezavantajul că, o dată cu trecerea timpului, amintirile martorilor cu privire la faptele la care au asistat se estompează, astfel încât acestea nu mai sunt atât de sigure, aşa cum sunt înscrisurile. Totuşi, mărturia este utilă atunci când nu mai există alte mijloace de probă într-un anumit litigiu.

„**Proba cu martori (mărturia sau proba testimonială) este relatarea orală, în faţa instanţei de judecată, făcută de către o persoană străină de proces, care are cunoştinţă în mod personal despre anumite fapte trecute şi edificatoare în soluţionarea unui litigiu**" (Apetrei, 2005, 114; Boroi, 2002, 109; Beleiu, 2003, 122).

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

Proba cu martori are următoarele **trăsături:**

- *mărturia trebuie să fie făcută oral în faţa instanţei de judecată.* Declaraţiile scrise sau în formă autentică nu au caracterul unor mărturii, întrucât instanţa şi părţile trebuie să poată adresa întrebări martorilor pentru a lămuri sensul exact al relatărilor acestora şi pentru a putea fi convinse de sinceritatea lor.
- *martorul trebuie să relateze instanţei fapte recepţionate personal, cu propriile sale simţuri.* Mărturia din „auzite" de la alte persoane nu este admisă în instanţă. În schimb, poate fi primită de instanţă relatarea unor împrejurări cunoscute de la o anumită persoană, prezentă la producerea faptului, deoarece sursa relatărilor martorului este identificată (mărturie indirectă).

2. Administrarea probei cu martori

În baza art. 311 din noul Cod de procedură civilă, „când instanţa a încuviinţat dovada cu martori, ea va dispune citarea şi ascultarea acestora. Înlocuirea martorilor nu se va încuviinţa decât în caz de moarte, dispariţie sau motive bine întemeiate, caz în care lista se va depune sub sancţiunea decăderii, în termen de 5 zile de la încuviinţare. Fiecare parte va putea să se împotrivească la ascultarea unui martor care nu este înscris în listă sau nu este identificat în mod lămurit." Decăderea din dreptul de a administra dovada cu martori pentru neplata cheltuielilor legate de administrarea acestei probe se acoperă dacă aceştia se înfăţişează la termenul fixat pentru ascultarea lor.

În baza art. 312 din noul Cod de procedură civilă referitor la ascultarea martorilor necitaţi, „martorii pot fi ascultaţi chiar la termenul la care proba a fost încuviinţată. La termenul fixat pentru administrarea probei, partea va putea aduce martorii încuviinţaţi chiar fără a fi citaţi. Dacă partea se obligă să prezinte martorul la termenul de judecată, fără a fi citat, însă din motive imputabile aceasta nu îşi îndeplineşte obligaţia, instanţa va dispune citarea martorului pentru un nou termen."

„Noua reglementare face o serie de precizări bine venite. Astfel, ascultarea martorilor este permisă chiar la termenul la care proba a fost încuviinţată şi, de asemenea, că la termenul fixat pentru administrarea probei, partea va putea aduce martorii, chiar dacă aceştia nu au fost citaţi. Dacă partea care s-a obligat să prezinte martorul la termenul de judecată fără a fi citat, nu-şi îndeplineşte obligaţia, instanţa va dispune citarea martorului pentru noul termen. Această din urmă dispoziţie legală tranşează o situaţie care până în prezent a dat naştere unor soluţii diferite, unele instanţe sancţionând partea care nu şi-a îndeplinit obligaţia, din

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

motive imputabile ei, cu decăderea din dreptul de a mai administra proba cu martori ce fusese încuviinţată, în timp ce alte instanţe, considerând proba câştigată cauzei, preferau să dispună citarea martorilor pentru următorul termen. Această din urmă soluţie a fost, pe bună dreptate, transpusă în noul Cod de procedură civilă, căci probele, odată încuviinţate, aparţin cauzei şi contribuie la aflarea adevărului" (Mitea, 2012, 71-72).

În situaţia refuzului martorului de a se prezenta prevăzută de art. 313 din noul Cod de procedură civilă, "împotriva martorului care lipseşte la prima citare, instanţa poate emite mandat de aducere. În pricinile urgente, se poate dispune aducerea martorilor cu mandat chiar la primul termen. Dacă, după emiterea mandatului de aducere, martorul nu poate fi găsit sau nu se înfăţişează, instanţa va putea proceda la judecată."

În principiu, orice persoană majoră are obligaţia de a depune mărturie, altfel, prin încheiere executorie, va putea fi amendată cu o amendă judiciară cuprinsă între 50-700 lei.

(1) Împotriva martorului care lipseşte la prima citare instanţa poate emite mandat de aducere.

(2) În pricinile urgente, se poate dispune aducerea martorilor cu mandat chiar la primul termen.

(3) Dacă, după mandatul de aducere, martorul nu se înfăţişează, instanţa va putea păşi la judecată.

(4) Instanţa poate încuviinţa ascultarea martorului la locuinţa sa, când acesta este împiedicat de a veni în instanţă.Dacă martorul nu poate veni în instanţă din cauză de boală sau altă împiedicare gravă, acesta va putea fi ascultat la locul unde se află, cu citarea părţilor, în baza dispoziţiilor art. 314 din noul Cod de procedură civilă.

Dacă are cunoştinţă despre împrejurările cauzei, de regulă, orice persoană poate depune mărturie. De regulă, **nu pot depune mărturie în procesele civile**, art. 315 din noul Cod de procedură civilă, „nu pot fi martori:

1. *rudele şi afinii până la gradul al treilea inclusiv;*
2. *soţul, fostul soţ, logodnicul ori concubinul;*
3. *cei aflaţi în duşmănie sau în legături de interese cu vreuna dintre părţi;*
4. *persoanele puse sub interdicţie judecătorească;*
5. *cei condamnaţi pentru mărturie mincinoasă.*

Părţile pot conveni, expres sau tacit, să fie ascultate ca martori şi persoanele prevăzute la pct. 1-2".

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

În privinţa rudelor şi a afinilor, mai puţin a descendenţilor, art. 316 C. proc. civ. prevede excepţia posibilităţii de ascultare a acestora ca martori în litigiile referitoare la starea civilă şi în cele de divorţ.

Sub vechiul Cod de procedură civilă, nu puteau depune mărturie în procesele civile, persoanele prevăzute de art. 189:

„*1. rudele și afinii până la gradul al treilea inclusiv;*

2. soţul, chiar dacă este despărţit;

3. interzișii judecătorești și persoanele incapabile în general;

4. persoanele condamnate pentru mărturie mincinoasă.

Părțile pot conveni, expres sau tacit, să fie ascultate ca martori și persoanele prevăzute la pct. 1-2".

Astfel, ca o noutate, se observă faptul că în prezent logodnicul şi concubinul nu pot depune mărturie, precum şi cei aflaţi în duşmănie sau în legături de interese cu vreuna dintre părţi.

„Dovada existenţei relaţiilor de concubinaj dintre parte şi persoana chemată ca martor se va putea face prin orice mijloc de probă, fiind vorba despre o situaţie de fapt. Aceeaşi este situaţia şi cu privire la dovedirea relaţiilor de duşmănie sau a legăturii de interese, acestea reprezentând, şi ele, tot situaţii de fapt" (Mitea, 2012, 71-72).

Conform art. 317 din noul Cod de procedură civilă, **sunt scutiţi de a depune mărturie**:

„1. *slujitorii cultelor, medicii, farmaciștii, avocații, notarii publici, executorii judecătorești, mediatorii, moașele și asistenții medicali* şi orice alţi profesionişti cărora legea le impune să păstreze secretul de serviciu sau secretul profesional cu privire la faptele de care au luat cunoştinţă în cadrul serviciului ori în exercitarea profesiei lor, chiar şi după încetarea activității lor;

2. *judecătorii, procurorii și funcționarii publici*, chiar şi după încetarea funcţiei lor, asupra împrejurărilor secrete de care au avut cunoştinţă în această calitate;

3. *cei care prin răspunsurile lor s-ar expune pe ei înșiși sau ar expune pe vreuna dintre persoanele arătate la lit. a și b* din art. 315 din noul Cod de procedură civilă *la o pedeapsă penală sau la disprețul public.*

Persoanele prevăzute la pct. 1 din art. 317 din noul Cod de procedură civilă, cu excepţia slujitorilor cultelor, vor putea totuşi depune mărturie, dacă au fost dezlegate de secretul de serviciu ori profesional de partea interesată la păstrarea secretului, în afară de cazul în care prin lege se dispune altfel.

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

Vor putea, de asemenea, depune mărturie şi persoanele prevăzute la pct. 2, dacă autoritatea sau instituţia pe lângă care funcţionează ori au funcţionat, după caz, le dă încuviinţarea".

Sub vechiul Cod de procedură civilă, următoarele persoane erau scutite de a depune mărturie, potrivit art. 191:

- *persoanele care îndeplinesc anumite funcţii (funcţionarii publici);*
- *persoanele obligate prin lege la păstrarea secretului profesional (slujitorii cultelor, medicii, farmaciştii, avocaţii, notarii publici);*
- *persoanele care, prin răspunsurile lor, s-ar expune pe ei înşişi sau şi-ar expune soţul, soţia, rudele sau afinii până la gradul al treilea la o pedeapsă penală sau la dispreţul public.*

Conform art. 318 din noul Cod de procedură civilă, în vederea identificării martorului, judecătorul, „înainte de a lua declaraţia, cere martorului să arate numele, prenumele, profesia, domiciliul şi vârsta, dacă este rudă sau afin cu una dintre părţi şi în ce grad şi dacă se află în serviciul uneia dintre părţi, apoi pune în vedere martorului îndatorirea de a jura şi semnificaţia jurământului.".

Potrivit art. 319 din noul Cod de procedură civilă, „înainte de a fi ascultat, martorul depune următorul jurământ: «Jur că voi spune adevărul şi că nu voi ascunde nimic din ceea ce ştiu. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!». În timpul depunerii jurământului, martorul ţine mâna pe cruce sau pe Biblie. Referirea la divinitate din formula jurământului se schimbă potrivit credinţei religioase a martorului. Martorului de altă religie decât cea creştină nu este obligat să ţină mâna pe cruce sau pe Biblie. Martorul fără confesiune va depune următorul jurământ: «Jur pe onoare şi conştiinţă că voi spune adevărul şi că nu voi ascunde nimic din ceea ce ştiu». Martorii care, din motive de conştiinţă sau confesiune, nu depun jurământul, vor rosti în faţa instanţei următoarea formulă: «Mă oblig că voi spune adevărul şi că nu voi ascunde nimic din ceea ce ştiu». Persoanele mute şi surdo-mute ştiutoare de carte vor depune jurământul transcriind formula acestuia şi semnând-o; persoanele hipoacuzice vor rosti jurământul, iar cele care nu ştiu să scrie vor jura prin semne cu ajutorul unui interpret.

După depunerea jurământului, judecătorul va pune în vedere martorului că, dacă nu va spune adevărul, săvârşeşte infracţiunea de mărturie mincinoasă."

În baza art. 320 din noul Cod de procedură civilă, „*copiii care nu au împlinit vârsta de 14 ani şi cei care sunt lipsiţi de discernământ în momentul audierii, fără a fi puşi sub interdicţie, pot fi ascultaţi*, fără jurământ, însă instanţa le va atrage atenţia să spună adevărul şi va ţine seama, la aprecierea depoziţiei lor, de situaţia lor specială."

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

Copilul mai mic de 14 ani şi persoanele care din pricina debilităţii mintale sau în mod vremelnic sunt lipsite de discernământ, pot fi ascultate, însă la aprecierea depoziţiei, instanţa va ţine seama de situaţia specială a martorului.

„Fiecare martor va fi ascultat separat, cei neascultaţi încă neputând fi de faţă. Ordinea ascultării martorilor va fi fixată de instanţă, ţinând seama şi de cererea părţilor. Martorul va răspunde mai întâi la întrebările puse de instanţă, iar apoi şi la întrebările puse, cu încuviinţarea acestuia, de către partea care l-a propus, precum şi de către partea adversă. După ascultare, martorul rămâne în sala de şedinţă până la sfârşitul cercetării, afară numai dacă instanţa hotărăşte altfel. Cu ocazia audierii, martorul va fi lăsat să-şi facă liber depoziţia, fără să aibă voie să citească un răspuns scris de mai înainte; el se poate servi însă de însemnări, cu încuviinţarea instanţei, dar numai pentru a preciza cifre sau denumiri", potrivit art. 321 din noul Cod de procedură civilă.compara cu Art. 196 din cartea II, titlul III, capitolul III, sectiunea III, subsectiunea 4 din Codul de Procedura Civila din 1865

(1) Fiecare martor va fi ascultat deosebit, cei neascultaţi neputând fi de faţă.

(2) Ordinea ascultării martorilor va fi statornicită de preşedinte, ţinând seama şi de cererea părţilor.

(3) După ascultare, martorul rămâne în sala de şedinţă până la sfârşitul cercetării, afară numai dacă instanţa hotărăşte altfel.

(4) Martorul nu are voie să citească un răspuns scris de mai înainte; el se poate folosi însă de însemnări cu încuviinţarea preşedintelui, dar numai cu privire la cifre sau denumiri.

„Martorii pot fi din nou întrebaţi, dacă instanţa găseşte de cuviinţă. Martorii ale căror declaraţii nu se potrivesc pot fi confruntaţi. Dacă instanţa găseşte că întrebarea pusă de parte nu poate să ducă la dezlegarea procesului, este jignitoare sau tinde a proba un fapt a cărui dovedire este oprită de lege, nu o va încuviinţa. Instanţa, la cererea părţii, va trece în încheierea de şedinţă atât întrebarea formulată, cât şi motivul pentru care nu a fost încuviinţată", conform art. 322 din noul Cod de procedură civilă.

Potrivit art. 323 din noul Cod de procedură civilă, „mărturia se va scrie de grefier, după dictarea preşedintelui sau a judecătorului delegat, şi va fi semnată pe fiecare pagină şi la sfârşitul ei de judecător, grefier şi martor, după ce acesta a luat cunoştinţă de cuprins. Dacă martorul refuză sau nu poate să semneze, se va face menţiune despre aceasta în încheierea de şedinţă. Orice adăugiri, ştersături sau schimbări în cuprinsul mărturiei trebuie încuviinţate şi semnate de judecător, de grefier şi martor, sub

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

sancţiunea de a nu fi luate în considerare. Locurile nescrise din declaraţie trebuie barate cu linii, astfel încât să nu se poată face adăugiri."

În baza art. 323 din noul Cod de procedură civilă, „instanţa va înregistra şedinţele de judecată. Înregistrarea va putea fi ulterior transcrisă la cererea părţii interesate, în condiţiile legii. Transcrierile înregistrărilor vor fi semnate de preşedinte şi de grefier şi vor avea puterea doveditoare a încheierilor de şedinţă."

Conform art. 326 din noul Cod de procedură civilă**,** „martorul are dreptul la rambursarea cheltuielilor de transport, cazare şi masă, dacă este din altă localitate, precum şi dreptul la despăgubiri pentru acoperirea veniturilor pe care le-ar fi obţinut, dacă şi-ar fi exercitat profesia pe durata lipsei de la locul de muncă, prilejuită de chemarea sa în vederea ascultării ca martor, stabilite în raport cu starea sau profesia pe care o exercită, precum şi cu timpul efectiv pierdut. Drepturile băneşti se asigură de partea care a propus martorul şi se stabilesc, la cerere, de către instanţă, prin încheiere executorie."

„Această dispoziţie aduce o completare la prevederile art. 200 din vechiul Cod de procedură civilă, dispunând că martorului care provine dintr-o altă localitate i se cuvine nu doar rambursarea cheltuielilor de transport, ci şi a celor de cazare şi masă. Acest text de lege trebuie însă interpretat cu prudenţă, evitându-se unele abuzuri ale martorilor care ar solicita nejustificat cheltuieli de cazare şi masă, atunci când distanţa dintre localitatea de sediu al instanţei şi localitatea în care martorul domiciliază ar fi mică sau foarte mică, neimpunând cazare.

Totodată, pentru a stabili sumele ce i se cuvin martorului pentru timpul în care a lipsit de la locul de muncă, instanţa se va raporta la indemnizaţia acestuia, iar în cazul în care cuantumul acesteia nu poate fi determinat cu exactitate sau dacă martorul nu lucrează, instanţa va aprecia în concret, de la caz la caz" (Mitea, 2012, 72).

3. Reguli de admisibilitate a probei cu martori

Art. 309 din noul Cod de procedură civilă prevede următoarele:

„(1) *Proba cu martori este admisibilă în toate cazurile în care legea nu dispune altfel.*

(2) *Nici un act juridic nu poate fi dovedit cu martori, dacă valoarea obiectului său este mai mare de 250 lei*. Cu toate acestea, se poate face dovada cu martori, contra unui profesionist, a oricărui act juridic, indiferent de valoarea lui, dacă a fost făcut de acesta în exerciţiul activităţii sale profesionale, în afară de cazul în care legea specială cere probă scrisă.

(3) În cazul în care legea cere forma scrisă pentru validitatea unui act juridic, acesta nu poate fi dovedit cu martori.

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

(4) De asemenea, este inadmisibilă proba cu martori dacă pentru dovedirea unui act juridic legea cere forma scrisă, în afară de cazurile în care:

1. partea s-a aflat în imposibilitate materială sau morală de a-şi întocmi un înscris pentru dovedirea actului juridic;

2. există un început de dovadă scrisă, potrivit prevederilor art. 310;

3. partea a pierdut înscrisul doveditor din pricina unui caz fortuit sau de forţă majoră;

4. părţile convin, fie şi tacit, să folosească această probă, însă numai privitor la drepturile de care ele pot să dispună;

5. actul juridic este atacat pentru fraudă, eroare, dol, violenţă ori este lovit de nulitate absolută pentru cauză ilicită sau imorală, după caz;

6. se cere lămurirea clauzelor actului juridic.

(5) *Proba cu martori nu se admite niciodată împotriva sau peste ceea ce cuprinde un înscris şi nici despre ceea ce s-ar pretinde că s-ar fi zis înainte, în timpul sau în urma întocmirii lui*, chiar dacă legea nu cere forma scrisă pentru dovedirea actului juridic respectiv, cu excepţia cazurilor prevăzute la alin. (4)".

În ceea ce priveşte **admisibilitatea probei cu martori,** *nu se prevede nici o îngrădire referitor la faptele juridice stricto-sensu,* concluzie care se desprinde din redactarea art. 309 alin. 2-5 din noul Cod de procedură civilă, care se referă la dovada actelor juridice (deci, *per a contrario*, nu şi la dovada faptelor juridice *stricto sensu*). Aşadar, se poate dovedi cu martori producerea unui accident, a unui cutremur, neexecutarea unei obligaţii contractuale, viciile de consimţământ, delictele şi cvasidelictele, plata nedatorată, împogăţirea fără justă cauză, gestiunea de afaceri, faptul ridicării unei construcţii pe terenul altuia. Există însă fapte naturale care, de regulă, se dovedesc numai cu înscrisuri, cum sunt cele referitoare la starea civilă a unei persoane (naşterea sau decesul). Aceste evenimente se dovedesc, în principiu, cu actele sau cu certificatele de stare civilă şi numai în mod excepţional cu alte mijloace de probă, ca de exemplu, atunci când nu există registre de stare civilă ori acestea au fost pierdute sau distruse sau dacă s-a omis întocmirea actelor de stare civilă (Apetrei, 2005, 115; Boroi, 2002,112; Ungureanu, 2012, 264).

Noul cod de procedură civilă aduce un element de noutate şi anume „se poate face dovada cu martori, contra unui profesionist, a oricărui act juridic, indiferent de valoarea lui, dacă a fost făcut de acesta în exerciţiul activităţii sale profesionale, în afară de cazul în care legea specială cere probă scrisă."

Referitor la dovada cu martori a actelor juridice, art. 309 alin. 2 şi 5 din noul Cod de procedură civilă prevede **două interdicţii**:

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

– **interdicţia de a proba cu martori actele juridice cu o valoare mai mare de 250 de lei.**

Dispoziţia este aplicabilă tuturor actelor juridice, inclusiv celor prin care se modifică sau se desfiinţează actele juridice iniţiale.

Deoarece legea nu permite dovada cu martori în cazul actelor cu o valoare mai mare de 250 de lei, *per a contrario,* dovada cu martori este admisibilă pentru actele cu o valoare mai mică de 250 de lei (dacă o prevedere specială nu impune întocmirea actului în formă scrisă pentru a putea fi dovedit). Actele cu o valoare mai mare de 250 de lei urmează să fie dovedite cu alte mijloace de probă (acte autentice sau acte sub semnătură privată) (Apetrei, 2005, 116; Apetrei, Andone, 2006, 15).

Comparativ cu vechea reglementare, se observă lipsa vechilor dispoziţii exprese din art. 1192-1196 din Codul civil din anul 1865 privind fracţionarea creanţelor menite să evite eludarea regulii generale a inadmisibilităţii probării cu martori a actelor juridice cu o valoare mai mare de 250 lei.

Se impune ca, într-o viitoare reglementare, valoarea de 250 de lei, în prezent nesemnificativă, să fie înlocuită cu o valoare mai mare (Apetrei, 2005, 116; Apetrei, Andone, 2006, 15).

Valoarea de 250 lei nu mai este în concordanţă cu realităţile economice actuale, în care procesele inflaţioniste se ridică la cote înalte. Legiuitorul ar trebui să stabilească un plafon valoric indexabil (de pildă, echivalent cu salariul minim pe economie), soluţie care a fost consacrată şi în alte legislaţii procesuale (precum cea franceză), pentru a se evita consecinţa negativă a inaplicării în practică a acestei dispoziţii datorită devalorizării monedei naţionale (Leş, 2002, 457).

- **interdicţia de a proba cu martori împotriva sau peste cuprinsul unui înscris.**

Proba cu martori nu se admite niciodată împotriva sau peste ceea ce cuprinde un înscris şi nici despre ceea ce s-ar pretinde că s-ar fi zis înainte, în timpul sau în urma întocmirii lui, chiar dacă legea nu cere forma scrisă pentru dovedirea actului juridic respectiv.

Prin aceasta se protejează conţinutul înscrisului care consfinţeşte manifestarea de voinţă a părţilor. „Nu este permis a proba cu martori că înscrisul ar cuprinde prevederi inexacte, cum ar fi un alt termen decât cel real pentru executarea obligaţiei, un alt preţ decât cel stabilit de părţi sau că părţile ar fi modificat verbal convenţia lor constatată prin înscris (de exemplu, că părţile au prevăzut o dobândă despre care nu se face vorbire în înscris, că au modificat verbal termenul de executare a obligaţiei uneia din părţi). Din moment ce părţile au ales să-şi manifeste voinţa în formă scrisă, în cazul în care doresc să aducă modificări convenţiei, acestea

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

trebuie să îmbrace tot forma scrisă" (Apetrei, 2005, 116 ; Apetrei, Andone, 2006, 15).

De la regulile prevăzute în art. 309 alin. 2 şi 5 C. proc. civ., există şi **excepţii** prevăzute în art. 309 alin. 4 C. proc. civ., când proba cu martori este admisibilă, indiferent de valoarea actului, precum şi împotriva sau peste cuprinsul înscrisului:

a. în cazul în care legea cere forma scrisă pentru validitatea unui act juridic, acesta nu poate fi dovedit cu martori;

b. se poate face dovada cu martori contra unui profesionist a oricărui act juridic, indiferent de valoarea lui, dacă a fost făcut de acesta în exerciţiul activităţii sale profesionale, în afară de cazul în care legea specială cere probă scrisă;

c. partea s-a aflat în **imposibilitate morală de a-şi întocmi un înscris** pentru dovedirea actului juridic, care exista în cazul raporturilor dintre rude apropiate, afini, prieteni, între care este dificilă pretinderea întocmirii unor acte scrise, din care s-ar deduce o lipsă de încredere. De asemenea, practica judiciară a stabilit admisibilitatea probei cu martori pentru a dovedi actele încheiate în târguri, pieţe neorganizate, pentru a proba depunerea obiectelor de îmbrăcăminte în cluburi, săli de sport şi alte locuri în care nu există un serviciu de garderobă organizat sau în cazul efectuării de mici reparaţii la domiciliu, precum şi în cazul unor evenimente neprevăzute (ex.: inundaţii, incediu), în toate aceste situaţii existând o **imposibilitate materială de a preconstitui un înscris** (Tribunalul Suprem, Decizia nr. 1451/1963).

d. există un **început de dovadă scrisă**. Potrivit art. 310 C. proc. civ., începutul de dovadă scrisă este orice scriere, chiar nesemnată şi nedatată, care provine de la o persoană căreia acea scriere i se opune ori de la cel al cărui succesor în drepturi este acea persoană, dacă scrierea face credibil faptul pretins. Constituie început de dovadă scrisă şi înscrisul, chiar nesemnat de persoana căreia acesta i se opune, dacă a fost întocmit în faţa unui funcţionar competent care atestă că declaraţiile cuprinse în înscris sunt conforme celor făcute de acea persoană. Începutul de dovadă scrisă poate face dovada între părţi numai dacă este completat prin alte mijloace de probă, inclusiv prin proba cu martori ori prin prezumţii.

e. partea a pierdut înscrisul doveditor din pricina unui caz fortuit sau de forţă majoră;

f. părţile convin, fie şi tacit, să folosească această probă, însă numai privitor la drepturile de care ele pot să dispună;

g. actul juridic este atacat pentru fraudă, eroare, dol, violenţă ori cauză ilicită, după caz;

h. se cere lămurirea clauzelor actului juridic.

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

De la regulile prevăzute de art. 309 alin. 2 şi 5 C. proc. civ. mai există excepţii şi în domeniul dreptului familiei referitor la dovada bunurilor proprii ale soţilor, care se poate face prin orice mijloc de probă, potrivit art. 343 alin. 2 C. civ. Cât priveşte bunurile proprii ale fiecărui soţ dobândite prin moştenire legală, donaţie sau legat, dovada acestora se va face în condiţiile speciale prevăzute de lege pentru acele categorii de acte juridice.

De asemenea, în legătură cu cea de-a doua restricţie în literatura şi practica judiciară s-au precizat următoarele:

- restricţia se aplică doar înscrisurilor preconstituite;
- restricţia nu priveşte viciile de consimţământ, cauza falsă, ilicită sau imorală, obiectul ilicit, deoarece acestea sunt situaţii de fapt, care pot fi dovedite cu orice mijloc de probă, chiar şi în cazul în care actul a fost costatat printr-un înscris autentic;
- restricţia nu priveşte situaţia în care este necesară lămurirea înţelesului exact al unor clauze obscure, echivoce. În acest caz nu se pune problema dovedirii împotriva sau peste cuprinsul unui înscris, ci a explicitării conţinutului acestuia.
- restricţia nu se aplică în cazul stabilirii unor acte sau fapte distincte de actul constatat prin înscris, ulterioare încheierii lui, şi care sunt moduri de executare sau de stingere a obligaţiilor (ex.: plata, compensaţia, remiterea de datorie), dacă operaţiunile respective, luate separat, pot fi probate cu martori;
- restricţia se referă doar la părţile participante la încheierea actului, deoarece numai ele puteau să-şi preconstituie un înscris, nu şi la terţele persoane, care pot folosi orice mijloc de probă (inclusiv proba cu martori) pentru a face dovada contrară a clauzelor înserate în cuprinsul înscrisului (Ionaşcu, 1969, 183; Apetrei, 2005, 117).

4. Forţa probantă a mărturiei

În aprecierea declaraţiilor martorilor, „instanţa va ţine seama de sinceritatea acestora şi de împrejurările în care au luat cunoştinţă de faptele ce fac obiectul declaraţiei respective", conform art. 324 din noul Cod de procedură civilă, prevedere inexistentă anterior.

Mărturia este o „probă esenţialmente subiectivă, întrucât aceasta este uneori îndoielnică sub aspectul credibilităţii, fie pentru că există suspiciuni cu privire la sinceritatea martorului, fie pentru că pot exista motive de reţinere în legătură cu aptitudinea lui fizică şi psihologică de a înregistra faptele şi de a le reda corect, după o perioadă mai mult sau mai puţin îndelungată de la producerea lor. Libertatea de apreciere a

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

judecătorului cu privire la mărturie este chiar mai largă comparativ cu înscrisurile, sub un dublu aspect: - valorizarea mărturiei însăşi în raţionamentul lui judiciar; - reţinerea ca dovedite a faptelor alegate sau, dimpotrivă, considerarea lor ca nedovedite sau numai parţial dovedite." (Deleanu, Mitea, 2013).

Dacă în cursul judecăţii apar indicii cu privire la săvârşirea de către martor, în faţa acelei instanţe, a infracţiunii de mărturie mincinoasă sau cu privire la mituirea martorului, de către una dintre părţi sau de către un terţ, instanţei îi revine obligaţia să constate existenţa acelor indicii şi să sesizeze organul de urmărire penală competent, în baza art. 325 din noul Cod de procedură civilă. Dacă instanţa apreciază că ordonanţa sau hotărârea organului de urmărire penală este decisivă pentru dezlegarea litigiului, ea va suspenda judecata până la rezolvarea definitivă a sesizării făcute.

În raport cu reglementarea anterioară - art. 199 din vechiul Cod de procedură civilă, se remarcă „înlăturarea sintagmei «bănuieli puternice», absolut nepotrivită în contextul reglementării cu privire la o aparentă infracţiune şi cu posibile consecinţe imprevizibile şi inadmisibile" (Deleanu, Mitea, 2013).

Aşadar, **puterea doveditoare a mărturiei este lăsată la aprecierea instanţei de judecată**, în raport de sinceritatea relatărilor martorilor şi de modul în care aceasta se integrează în ansamblul celorlalte mijloace de probă administrate în cauză.

Bibliografie

Apetrei, Irina, Andone, Raluca-Oana, *Instituţii de drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*, Ed. Venus, Iaşi, 2006

Apetrei, Irina, *Drept civil. Partea generală*, Ed. Venus, Iaşi, 2005

Beleiu Gheorghe, *Drept civil român, Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul juridic, Bucureşti, ediţia a XI-a revizuită şi adăugită, 2007

Boroi Gabriel*, Drept Civil. Partea generală.Persoanele*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2008, ediţia a III-a revizuită şi adăugită

Codul civil din 1864, publicat în Boşura din 01.01.1997

Codul civil din 2009 - Legea nr. 287/2009, publicată în M.Of. nr. 511/24.07.2009, modificată prin Legea nr. 71/2011 de punere în aplicare a Codului civil, publicată în M.Of. nr. 409/10.06.2011, şi prin O.U.G. nr. 79/2011 pentru reglementarea unor măsuri necesare intrării în vigoare a Legii nr. 287/2009 privind Codul

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.

civil, publicată în M.Of. nr. 696/30.09.2011, intrat în vigoare la data de 1.10.2011

Codul de procedură civilă din 1865, publicat în Boşura nr. 1/15.08.2002

Codul de procedură civilă din 2010 - Legea nr. 134/15.07.2010, republicată în M.Of. nr. 545/3.05.2012, modificată prin Legea nr. 76/2012 de punere în aplicare a Codului de procedură civilă, prin O.U.G. nr. 44/2012, Legea nr. 2/2013 şi O.U.G. nr. 4/2013, intrat în vigoare la data de 01.02.2013

Deleanu, Ion, Mitea, Valentin, Deleanu, Sergiu, *Noul Cod de procedură civilă*, vol. I, 2013, Ed. Universul Juridic

Ionaşcu, Aurelian, *Probele în procesul civil*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1969

Leş, Ioan, *Tratat de drept procesual civil*, Ed. All Beck, 2002, Bucureşti

Mitea, Valentin, *Procedura în faţa primei instanţe*: probele, Broşura Conferinţelor *Noul Cod de procedură civilă* susţinute la Institutul Naţional al Magistraturii, 2012, p. 71-72

Răuschi, Ştefan, ş.a., *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*, Ed. Junimea, Iaşi, 2000

Tribunalul Suprem, Secţia civilă, Decizia nr. 1451/1963, *CD* 1963, p. 242-245

Ungureanu, Tamara, *Drept Civil. Partea generală. Persoanele (în reglementarea Noului Cod Civil)*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2012

Andone, R. O. (2014). The Witness Proof in the New Civil Procedure Code [Proba cu martori in reglementarea Noului Cod de Procedura Civila]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Drept, Stiinte Economice, Stiinte Politice, 2014, Tomul 14, Decembrie, pp. 149-163.